

Ur Sveriges politiska historia 1911–1917

Vardagstryck

National Library
of Sweden

Ur Sverges politiska historia 1911—1917.

IV.

Arbetsresultaten under den andra Staaffska regeringen.

1912.

Det avbrott i reformarbetet, som framkallades av högerns obstruktion våren 1906, sökte den andra Staaffska regeringen gottgöra genom en rastlös verksamhet. Till 1912 års riksdag inlämnades ej mindre än 273 propositioner, varmed regeringen slog inte blott alla föregående högerministärers, utan även sitt eget rekord från år 1906. En massa försummade uppgifter lågo på arbetsfältet, väntande på lösning, och regeringen började skyndsamt »avverkningen». I överensstämmelse med valprogrammet blev ett av regeringens huvudsyften att genomföra sociala reformer.

Vid 1912 års riksdag antogos på regeringens initiativ flera genomgripande förslag. Så genomfördes ny skärpt arbetarskyddslagstiftning, avsedd att ersätta äldre lagar och utsträckt även till handel, hantverk och jordbruk (beträffande det senare till förekommande av olycksfall vid användning av maskinella hjälpmedel och ångpannor). Vidare användes på extra stat för 1913 ett förslagsanslag av 25,000 kr. till understöd åt sjukkassor, som meddelade moderskapsunderstöd, samt ett förslagsanslag av 40,000 kr. för främjande och organiserande av den offentliga arbetsförmedlingen i enlighet med de av riksdagen förut godkända grunderna.

På regeringens förslag antogos ändrade grunder för egnahemslån, varigenom dessa kunde erhållas efter en högre beräkningsgrund än den förut gällande, samt lag om understödsföreningar, åsyftande beredande av understöd vid avgång ur tjänst eller vid viss uppnådd ålder, vid medlems död, vid invaliditet m. m.

I syfte att vinna en enhetlig behandling av sociala ärenden föreslog regeringen inrättande från och med år 1913 av ett centralt ämbetsverk, socialstyrelsen. Till sociala frågor skulle räknas arbetare-, nykterhets- och emigrationsfrågor samt ärenden rörande barnuppfostran, fångvård, yrkesundervisning och lärlingsväsen, sparsamhetens främjande, det affärsmässiga försäkringsväsendet m. m.

Bland andra riksdagsåtgärder, tillkomna på regeringens initiativ, märkas beslut om yrkesinspektionens ordnande och utvidgande, omorganisation av folkbiblioteksväsendet samt den epidemiskt härjande barnförslamningens bekämpande; statsunderstöd åt nya oceanlinjer: svensk-amerikanska Mexikolinjen samt linjen Sverige—Australien; undersökningars anordnande för åstadkommande av en skematisk förteckning och beskrivning av Sverges vattenfall; utsträckning av Norrlands-lagens tillämpning (förbud för bolag och förening att förvärva fast egendom) till Hälsingland (regeringen föreslog även Gästrikland, men det ville inte Första kammaren medgiva) samt av de norrländska arrende- och uppsiktslagarna (den s. k. vanhåvdslagen) till hela Gävleborgs län.

Till understöd åt synnerligen betungade väghållnings-distrikt hade regeringen föreslagit anvisning av 400,000 kr. på extra stat för år 1913. Jordbruksutskottet tillstyrkte propositionen, varemot den konservativa hr Odelberg samt socialdemokraterna Persson i Malmö och Linders endast tillstyrkte samma anslag som förut eller 150,000 kr. Vid gemensam votering bifölls det lägre anslaget (Första kammarens ståndpunkt) med 183 röster mot 179.

För landstingsmannaval hade k. m:t föreslagit nya bestämmelser, såsom införande av valkuvert och valskärmar till valhemlighetens skyddande, valens förläggande till vissa söndagar m. m. På Första kammarens motstånd föll dock förslaget. Däremot genomdrevs med anledning av liberal motion ändrad lydelse av § 41 i förordningen om kommunalstyrelse på landet, avseende att undanröjda gällande förbud att invälja folkskollärare i kommunalnämnd. Även beslöts ändring i landstingsförordningen i syfte att bereda dagtraktamente och reseersättning åt landstingsman, som icke bor i den stad där landsting hålles.

Slutligen anordnade regeringen utredning angående truster och karteller.

V.

Arbetsresultaten under den andra Staaffska regeringen.

1913.

Till 1913 års riksdag överlämnades 303 propositioner och skrivelser. Nytt rekord sattes av regeringen även i fråga om resultatet av detta arbete, vilket blev högst betydande.

Främst märkes införandet av ålderdoms- och invaliditetsförsäkring (folkpensionering), en fråga som varit föremål för offentlig behandling sedan 1880-talet. De frisinna hade städse verkat för sakens främjande, men endast lyckats föra den stegvis fram. Så hade årliga avsättningar gjorts till en arbetareförsäkringsfond, beräknad att uppgå till närmare 36 miljoner kr. vid 1914 års ingång. Högern kunde vid 1913 års riksdag inte vägra sin medverkan till den viktiga frågans genomförande, och härmed öppnades ljusare utsikter för den mindre bemedlade vid ålderdomens inträdande eller arbetsförmågens nedsättande. Naturligtvis kunde lagen ej tillfredsställa alla förhoppningar, men Rom byggdes inte på en dag. Lagen är det första steget på vägen mot ett allmänt erkänt berättigat mål och en betydande åtgärd till stärkande av det inre försvaret.

För att bereda ökade inkomster åt staten även med hänsyn till den allmänna folkpensioneringen, bemyndigades regeringen enligt dess förslag att å statens vägnar med vederbörande bolag träffa överenskommelse angående ökad brytning och utfraktning av norrländsk järnmalm m. m. med förutsättning av undersökning om malmernas dimensioner på djupare nivå inom Kirunavara och Gellivare malmberg. Resultatet skall föreläggas 1919 års riksdag.

Ett annat viktigt beslut fattades: inrättandet av en särskild överstyrelse för folkskolan, varmed kravet på en central lekmanaledning uppfylldes, om också ej i den av regeringen föreslagna formen, en för läroverken och folkskolan gemensam överstyrelse. Härtill kan man möjligen komma framdeles. Till folkskolans gagn ländes också beslutet om seminariernas ombildning, fattat på grund av regeringens förslag. Det är dock endast att betrakta såsom ett försök. Den slutliga reformen kommer att i sinom tid framgå ur de erfarenheter, som de vidtagna ändringarna giva.

Beträffande handelsundervisningens ordnande föreslog regeringen tre skoltypers införande under statens medverkan: handelsgymnasiet, handelsskolan och handelsaftonskolan, men riksdagen inskränkte sig för tillfället att antaga förslaget endast beträffande de högre stadierna.

På lagområdet fattades åtskilliga beslut enligt k. m:ts förslag. Vad kommunallagarna beträffar ombildades kommunalfullmäktiginstitutionen, och det proportionella valsättet infördes vid val till denna samt till landstings- och stadsfullmäktiges beredande nämnder och utskott. Bestämmelser om valhemlighetens trygghet vid kommunala val antogs, reglerna för utseende av suppleanter förbättrades, och beslut fattades om att dagarna för de ordinarie kommunalstämmorna skola bestämmas av decemberstämman. Vidare godkändes förslagen om att landstingsmannaval skola förrättas: i stad under senare hälften av mars månad, på landet å mariebebådelsedag eller, om decemberstämman så beslutar, å annan dag under senare hälften av mars månad.

I övrigt antogs på regeringens initiativ lagar angående behandling av alkoholister, om undvikande av samtida tingsammanträden inom närbelägna domsagor, om skogsvård för Öland, om gemensamhetsfiske, om köttbesiktning och slakthus med hänsyn till såväl producenter som konsumenter m. m.

För det mindre jordbruket inrättades en täckdikningslånefond. Egnahemsrörelsen främjades genom ändrade grunder för upplåtande av egnahemslägenheter å kronoegendomar samt genom nedbringande av vissa årliga avgifter m. m.

Särskilt förtjänar framhållas det ur nykterhetssynpunkt viktiga beslutet om brännvinsförsäljningsmedlens indragning till statsverket, avseende att göra kommunerna oberoende av rusdryckshanteringen. I samband härmed beslöts ersättning till städer, köpingar, landsting och hushållningssällskap och ökat statsbidrag till skoldistriktet i st. f. de s. k. kommunandelarna samt bestämdes att för statsregleringen skulle få användas ett maximum av 41,900,000 kr. Återstoden fondas till nykterhetsarbetets främjande.

Andra lagförslag, som av k. m:t framlagts (såsom om ny expropriationslagstiftning och mildring av åkarpslagen), föllo på Första kammarens motstånd, liksom även bevillningsutskottets förslag om utredning angående tullsystemets verkningar.

